

AUTHENTICITY OF FLUTE SONATAS BY JOHANN SEBASTIAN BACH

AUTENTICKOSŤ FLAUTOVÝCH SONÁT JOHANNINA SEBASTIANA BACHA

Mgr. art. Janka Jámbořová

Akadémia umení v Banskej Bystrici, Fakulta múzických umení, Banská Bystrica, Slovakia

ABSTRACT

The topic of this contribution is the work of Johann Sebastian Bach. In particular, it focuses on his flute sonatas. It points out the typical elements of Bach's manuscript, based on which musicologists are inclined to the possibility, that some of the flute sonatas were not actually composed by Johann Sebastian Bach.

Key words: Bach, flute, sonata

ABSTRAKT

Témou nášho príspevku je tvorba Johanna Sebastiana Bacha so zameraním na jeho flautové sonáty. Poukazuje na typické znaky Bachovho rukopisu, vďaka ktorým sa muzikológia prikláňajú k možnosti, že niektoré z flautových sonát pravdepodobne neskomponoval Johann Sebastian Bach.

Kľúčové slová: Bach, flauta, sonáta

ÚVOD

Johanna Sebastiana Bacha považujeme za velikána vážnej hudby. Narodil sa 21. marca 1685 v nemeckom meste Eisenach a zomrel v Lipsku 28. júla 1750. Za celý svoj život skomponoval viac ako tisíc skladieb. Medzi preferované nástroje v jeho tvorbe patrí aj priečna flauta. Ani v 21. storočí nevieme presne povedať, aké množstvo zo skomponovaných skladieb pre tento nástroj sa zachovalo.

Medzi najznámejšie orchestrálne skladby, v ktorých Bach využil nástrojové obsadenie s flautou, patria nepochybne *Suita č. 2 h mol pre flautu, sláčikové nástroje a basso continuo, BWV 1067* a *Brandenburský koncert č. 5 D dur, BWV 1050*. Skomponoval taktiež jedno dielo pre flautu sólo a to *Partitu a mol pre flautu sólo BWV 1013*. Táto štvorčasťová skladba založená na striedaní dobových tancov patrí medzi významné a často uvádzané dielo flautovej literatúry.

SONÁTY PRE FLAUTU

Na úvod by sme chceli poukázať na zásadný rozdiel medzi sonátami pre flautu a basso continuo a sonátami pre flautu a čembalo. Ak Bach skomponoval flautový part a k nemu iba číslovaný bas, hovoríme o sprievode basso continuo. V urtexte vždy nájdeme napísané, kto čembalový part rozpísal. Avšak v sonáte pre flautu a čembalo je čembalový part originálne skomponovaný skladateľom.

Zo 7 sonát pre flautu a basso continuo / čembalo, ktoré môžeme považovať za základný repertoár každého profesionálneho flautistu, je spochybnená minimálne u 3 ich autenticnosť. Týmto trom sonátam sa budeme v našom príspevku detailne venovať.

Danými dielami sú *Sonáta C dur pre flautu a basso continuo BWV 1033*, *Sonáta Es dur pre flautu a čembalo BWV 1031*, *Sonáta g mol pre flautu a čembalo BWV 1020*. V roku 1963 boli tieto pochybnosti poskytnuté vydavateľstvu Bärenreiter, ktoré ich po preskúmaní vylúčilo z Neue Bach-Ausgabe. Stalo sa tak na základe poznatkov viacerých svetovo uznávaných muzikológov, ktorí sa zaoberajú hudbou Johanna Sebastiana Bacha. Spomenúť môžeme napríklad nemeckého muzikológa Hansa Vogta (1911 – 1992), či amerického muzikológa Roberta L. Marshalla. Domnievajú sa, že tieto sonáty skomponoval buď jeho syn Carl Philipp Emanuel Bach (1714 – 1788) alebo niektorý z jeho žiakov. Za účelom objasnenia aspektov autentickejši flautových sonát vychádzame z článku súčasného profesora z Brandeisovej Univerzity v Amerike Roberta L. Marshalla, ktorý je autorom kníh *The Compositional Process of J. S. Bach* (Kompozičný proces J. S. Bacha) a *The Music of Johann Sebastian Bach* (Hudba Johanna Sebastiana Bacha). Článok vyšiel v časopise *Journal of the American Musicological Society* (Časopis americkej hudobnej spoločnosti).¹

Medzi flautové sonáty, ktoré sa pripisujú Johannovi Sebastianovi Bachovi a nesú znaky jeho skladateľského rukopisu, patria *Sonáta h mol pre flautu a čembalo BWV 1030*, *Sonáta A dur pre flautu a čembalo BWV 1032*, *Sonáta e mol pre flautu a basso continuo BWV 1034*, *Sonáta E dur pre flautu a basso continuo BWV 1035*. U týchto skladieb vieme s istotou povedať, že ich skomponoval Johann Sebastian Bach. Nanešťastie iba dve sonáty sa zachovali v pôvodnom rukopise a to *Sonáta h mol pre flautu a čembalo BWV 1030* a *Sonáta A dur pre flautu a čembalo BWV 1032*. Ostatné skladby sa zachovali iba v kópiách. Je veľmi náročné prideliť k jednotlivým skladbám presný rok vzniku. Bach bol veľký detailista, jednotlivé svoje diela často prepisoval, vylepšoval a upravoval.

Sonáta g mol pre flautu a čembalo BWV 1020

Zo *Sonáty g mol pre flautu a čembalo BWV 1020* sa zachovali 3 rozdielne rukopisy, ktoré neobsahujú mená skladateľa. Na titulnej strane prvého rukopisu, ktorý pochádza z polovice 18. storočia, je napísané „*Sonata del Signore Bach*“, zatiaľ čo druhý zdroj pripisuje prácu „*Signore C. P. E. Bachovi*“. Tretí zdroj je približne z roku 1840 a pripisuje prácu J. S. Bachovi. Každopádne, vydavateľstvo Breitkopf vo svojom katalógu rukopisov uvádza túto sonátu ako „*Sonata del Signore C. P. E. Bach*“. Skutočnosť, že sa skladba nachádza v troch rôznych rukopisoch, predstavuje ešte ťažší prístup k overiteľnosti originality. Predpokladá sa, že sonáta bola pôvodne skomponovaná pre husle a nie pre flautu. Toto konštatovanie je podložené tým, že v žiadnom zo zdrojov nie je spomenutý iný nástroj ako husle. Toto sú podľa Roberta L. Marshalla jasné dôkazy, že originálnym autorom tejto sonáty je Carl Philipp Emanuel Bach (Jámborová, Janka 2016, s. 28-29).

Sonáta g mol má 3 časti, je založená na klasickom striedaní rýchlej časti, pomalej časti a opäť rýchlej časti. Čembalo má plne vypísaný part, je rovnocenným hlasom k flautovému partu.

1. časť *Allegro Moderato* začína čembalovou predhrou, ktorá je harmonicky postavená na základných harmonických funkciách (obrázok 1).

---

¹ Viac na: <http://iar.unicamp.br/~savio/artigos/master.pdf> [12.09.2020]

Obrázok 1: Sonáta g mol pre flautu a čembalo, Allegro Moderato (zdroj: osobný notový archív)

Vďaka 2. časti *Adagio* zo danej sonáty si môže poslucháč a interpret uvedomiť, že táto skladba bola pôvodne skomponovaná pre husle. Od prvých tónov flautového partu sú preverované interpretové zručnosti v hre na flautu v podobe dlhých zdržaných tónov, čo je náročné na dych a intonáciu. Záverečný dlhý tón es2, ktorý bol na barokovej flaute – traverse menej znejúci, je veľmi ťažké vydržať hrať farebne a intonačne čisto počas 4 taktov (Obrázok 2).

Obrázok 2: Sonáta g mol pre flautu a čembalo, Adagio (zdroj: osobný notový archív)

3. časť *Allegro* nejaví žiadne konkrétne znaky, vďaka ktorým by sme mohli spochybniť originalitu tohto diela (Obrázok 3).

Obrázok 3: Sonáta g mol pre flautu a čembalo, Allegro (zdroj: osobný notový archív)

Sonáta C dur pre flautu a basso continuo BWV 1033

Sonáta C dur pre flautu a basso continuo BWV 1033 je rozporuplným dielom. Ak si pozorne prezrieme celú sonátu, zbadáme nevyrovnanosť kvalít v jednotlivých častiach. Podľa Roberta L. Marshalla by sonáta mohla byť skomponovaná hneď dvomi odlišnými skladateľmi. Ako jediná jeho flautová sonáta má 5 častí a aj to môže byť jedným zo znakov, že túto sonátu neskomponoval Johann Sebastian Bach. Vzhľadom k tomu, že prvé dve časti sú rozsahovo závažnejšie ako nasledujúca pomalá časť *Adagio* a *Menuetto I*, *Menuetto II*, vieme sa stotožniť s týmto názorom.

1. časť *Andante* pozostáva z dvoch dielov. Prvý diel je pomalý, kde nad akordickým sprievodom čembala zaznieva flautový part. Druhý diel *Presto* necháva vyznieť virtuózne flautový part nad tonickým ostinátom v base. Ak by sme chceli uchopiť túto časť ako skladbu pre flautu sólo, z nášho hľadiska by to bolo možné. Vzhľadom k tomu, že je nezvyčajné, aby flautová sonáta z tohto obdobia bola skomponovaná bez akejkoľvek pauzy vo flautovom parte, môžeme sa domnievať, že táto časť mohla byť pôvodne skomponovaná pre flautu sólo (obrázok 4). Podľa Marshallovho názoru je možné, že Carl Philipp Emanuel Bach prearanžoval túto skladbu na podnet svojho otca ako sonátu pre flautu a basso continuo.

Obrázok 4: Sonáta C dur pre flautu a basso continuo, *Andante* (zdroj: osobný notový archív)

2. časť *Allegro* nám slúži ako dôkaz, aký je veľký rozdiel v čembalovom parte v sonáte pre flautu a obligátne čembalo a v sonáte pre flautu a basso continuo.

V 3. časti *Adagio* si už môžeme všimnúť, že čembalový part je prepracovanejší.

Záverečné dve časti *Menuetto I* a *Menuetto II* nesú znaky galantného štýlu. Aj to nás môže zneistiť pri určovaní autentickosti daného diela (Obrázok 5).

Obrázok 5: Sonáta C dur pre flautu a basso continuo, *Menuetto I* (zdroj: osobný notový archív)

Sonáta Es dur pre flautu a čembalo BWV 1031

Sonátu *Es dur* pre flautu a čembalo BWV 1031 môžeme taktiež považovať za skladbu, ktorá nie je z pera Johanna Sebastiana Bacha. Spolu so *Sonátou g mol* pre flautu a čembalo

BWV 1020 obsahujú znaky, ktoré boli typické pre mladšiu generáciu skladateľov a to pre generáciu jeho syna – Carla Philippa Emanuela Bacha. Avšak nemecký muzikológ Hans Vogt (1911 – 1992) sa domnieva a preferuje možnosť, že Johann Sebastian Bach je autorom oboch týchto sonát, keďže sú obe sonáty napísané v podobnom štýle. Z ďalšieho hľadiska nemecký muzikológ Alfred Dürr (1918 – 2011) uvádza názor, že obe sonáty sú postavené na „nebachovskom“ základe galantne znejúcej fráze. Na druhej strane si Robert L. Marshall myslí, že tento štýl nezodpovedá na otázku, kto toto dielo zložil, ale skôr zodpovedá obdobiu, kedy bola táto sonáta skomponovaná, keďže podľa neho bol Bach ovplyvnený v rokoch 1730 – 1740 prvkami galantného štýlu².

Čo sa týka podobností Sonáty Es dur BWV 1031 so Sonátou g mol BWV 1020, niektorí hudobní vedci tvrdia, že tieto sonáty mohli byť skomponované jedným skladateľom. Samozrejme existujú aj hudobní vedci, ktorí túto teóriu vyvracajú (Jámborová, Janka 2016, s.29).

1. časť *Allegro moderato* je vynikajúcou ukážkou rovnocennosti oboch hlasov.

V 2. časti *Siciliana* má flauta spevnú melódiu, ktorá je doplnená jednoduchým sprievodom čembala. Autor sa inšpiroval typickým bodkovaným rytmom siciliany, ktorý sa často využíval napríklad aj v áriách (Obrázok 6).

Obrázok 6: Sonáta Es dur pre flautu a čembalo, *Siciliana* (zdroj: osobný notový archív)

3. časť *Allegro* sa vyznačuje majstrovskou kompozičnou prácou s viacerými hlasmi, ich striedaním a imitáciou (Obrázok 7).

Obrázok 7: Sonáta Es dur pre flautu a čembalo, *Allegro* (zdroj: osobný notový archív)

---

² Galantný štýl bolo umelecké obdobie medzi prechodom od baroku ku klasicizmu, ktoré odmietlo barokový pátos a kontrapunktické vedenie hlasov. Hlavnými znakmi boli hravosť, ľahko zapamätateľné melódie a tanečný rytmus.

ZÁVER

V našom príspevku sme sa venovali flautovým sonátam od Johanna Sebastiana Bacha. Predniesli sme názory svetovo uznávaných muzikológov a náš pohľad na problematiku autenticity týchto skladieb. Podľa zistení sme dospeli k záveru, že 3 zo 7 flautových sonát, ktoré sa pôvodne pripisovali Johannovi Sebastianovi Bachovi, skomponovali pravdepodobne iní skladatelia. S istotou vieme povedať, že medzi originálne kompozície Johanna Sebastiana Bacha patria *Sonáta h mol pre flautu a čembalo BWV 1030*, *Sonáta A dur pre flautu a čembalo BWV 1032*, *Sonáta e mol pre flautu a basso continuo BWV 1034*, *Sonáta E dur pre flautu a basso continuo BWV 1035*. V príspevku ďalej uvádzame konkrétne dôvody, prečo sa skladby *Sonáta C dur pre flautu a basso continuo BWV 1033*, *Sonáta Es dur pre flautu a čembalo BWV 1031*, *Sonáta g mol pre flautu a čembalo BWV 1020* nemusia považovať za autentické diela Johanna Sebastiana Bacha.

BIBLIOGRAFIA

WOLFF, CH. *Johann Sebastian Bach*, Vyšehrad, Praha, 2011

ZAVARSKÝ, E. *Johann Sebastian Bach*, Supraphon, Praha, 1986

JÁMBOROVÁ, J. *Flautová tvorba Johanna Sebastiana Bacha*, Banská Bystrica, 2016

Internetové zdroje

<http://iar.unicamp.br/~savio/artigos/master.pdf> [12.09.2020]

https://nanopdf.com/download/js-bach-and-the-flute-sonatas_pdf [12.09.2020]

Notové ukážky

J. S. BACH *Sonatas for flute and piano*, Schirmer's library of musical classics, New York

Contact

Mgr. art. Janka Jámborová

Akadémia umení v Banskej Bystrici, Fakulta múzických umení, Slovensko

stehlikovajanka@gmail.com